

והאי דכתיב: "ומתנות לאביונים", משמע שצריך לתת שתי מתנות²⁴⁰ — לשני בני אדם. לכל אביון — מתנה אחת²⁴¹.

רבי יהודה נשיאה, שדר ליה לרבי אושעיא ביום הפורים, אטמא דעינלא תלתא²⁴² [שוק

של עגל שלישי לבטן], וזרבא דחמרא [נאד יין].

שלח ליה רבי אושעיא: קיימת בנו רבינו את ב-ז המקרא: "ומשלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים", שהרי שלחת לנו שתי מנות —

למלא את רצון חבריו — לא תקנו ברכה. עיי בשו"ת חתם סופר או"ח סי' נ"ד]. וא"כ, איכ"ל דה"ה הכא, במשלוח מנות. וכ"כ הפמ"ג בסי' תרצ"ד.

אמנם ברמ"א [סי' תרצ"ה ס"ד] איתא, דאם שולח מנות לחבירו, והוא אינו רוצה לקבלם — יצא [ובמ"ב שם [ס"ק כ"ד] הביא דהפר"ח חולק על זה, וכן החת"ס תמה על זה. ועיי בשו"ת חת"ס סי' קצ"ו, שכתב, דהא תליא בטעם משלוח מנות. דלטעם המנות הלוי, שעניין משלוח מנות הוא, כדי להרבות השלום והריעות, היפך כוונתו של הצר, שאמר מפוזר ומפורד, א"כ, כיון ששלח מנות, הרי הראה כבר חיבתו, וא"כ, מה אכפת לן שמחל? אבל לטעם תרומת הדשן, שהטעם הוא כדי שתהא הרווחה לשמחת פורים, ודאי לא יצא ידי"ח אם מחל לו].

ובשו"ת חתן סופר [סי' ע"ב] כתב, דהא דלא תקנו ברכה על משלוח מנות, היינו משום דמצוה זו נתקנה להראות מצות אהבת ריעים, ובאמת היא מצוה הנוהגת בכל עת, אלא ביום זה, מחמת פרסום הנס, עשו תקנה קבועה למצוה של אהבת ריעים, ולכן לא שייך לברך עליה.

ובשו"ת ערוגת הבושם [או"ח סי' ר"ז] כתב עפ"י דברי המג"א [או"ח סי' תרצ"ב], דנראה לחדש כלל גדול, דלא תקנו חז"ל ברכה, אלא היכא דבמעשה עצמו ניכר — דלשם מצוה עושה כן. אבל היכא דאין בעצם מעשה הוכחה, שעשה לשם מצוה — לא תקנו ברכה. ולהכי, כיון דמשלוח מנות וסעודה, הוא דבר הנוהג בכל יום ושבת ויו"ט, א"כ, אין המעשה מוכיח

שנעשה לשם מצוה, ובכה"ג אין מברכין. וע"ע בשו"ת דברי ישראל [ח"א סי' רכ"ד] מה שתירץ בזה.

240. כתב במחזיק ברכה [סי' תרצ"ד, בשם הרב זרע יעקב בשו"ת]: "חייב ליתן לפחות שתי מתנות לשני עניים. ואם נותן מעות, צריך שיתן שיעור שיקנה ג' ביצים אוכל. ואם נותן אוכלין, צריך שיתן שיעור ג' ביצים מפת. ולפ"ז, אם מחלק לעניים מנה, לכ"א פרוטה, לא יצא ידי חובה".

241. והקשה הפר"ח [סי' תרצ"ד], אמאי לא נימא דבעינן לתת לכל אביון שתי מתנות? עיי"ש. ועיי' בבן יהודע.

242. הברכי יוסף מסתפק, במי ששלח לחבירו תרנגולת פטומה למשלוח מנות, ובשעת האכילה נמצאה טריפה באחד מאבריה, האם יוצא ידי"ח כיון שבשעת משלוח היתה מנה הראויה, דסמכינן ארוב כשרות, או דלמא אמרי' דהוברר למפרע שלא היתה ראויה לאכילה.

וכתב החתם סופר [בדרשות, ח"א דף ר"ד ע"ד] דמהך דהכא משמע דיוצא ידי"ח, דאם איתא דאם ימצא טריפה — לא יצא ידי משלוח מנות, א"כ, אם יאכל ממנו רבי אושעיא לאחר פורים, וימצא טריפה, לא יצא רבי יהודה ידי משלוח מנות. ואין זה "דרכיה דרכי נועם" [כדאיתא ביבמות י"ז ע"ב].

ונתקיים "משלוח מנות", והוא גם "מתנות לאביונים", משום דרבי אושעיא היה עני [ואתי רבי אושעיא למימר, דאפשר לקיים באותו משלוח את שתי המצוות]²⁴³.

רבה שדר ליה למרי בר מר ביד אביו²⁴⁴, מלא טסקא דקשבא [שק מלא תמרים], ומלי כסא קמחא דאבשונא [קמח מחטין שנתיבשו בתנור בעודן כרמל, וקמח שלהן מתוק לעולם].

243. והמהרש"א כתב, דהיינו, דמנה משמע כל דהו [ולכך בעי תרי לאיש אחד], אבל מתנה בעי שיעור נתינה, ומשום ששלח לו מתנות גדולות, שלח ליה דקיים בהו נמי "מתנות לאביונים". אבל הטורי אבן מסיק, דא"א לצאת באותו משלוח יד"ח שתי המצוות, דהכי משמע בירושלמי. והאי דשלח ליה: "קיימת בנו רבינו משלוח מנות ומתנות לאביונים" — אסיפא דקרא סמיך, למימר דקיים מתנות. עיי"ש [ובקונטרס אחרון כתב לחדש, דכששולח אחד לחבירו, קיימו שניהם מצות מ"מ, דע"י שניהם נעשית המצוה. והיינו דקאמר רבי אושעיא: "קיימת בנו", דהיינו כי ובך — "משלוח מנות"].

אבל רש"י לא גרס: "ומתנות לאביונים" [וכן גורסין הב"ח והגר"א]. ולגירסתו, אתא רבי אושעיא למימר דיוצאין יד"ח משלוח מנות גם במשקה. וכ"כ הט"ז והפר"ח והמג"א [סי' תרצ"ה].

והריטב"א גרס: "קיימת בנו רבינו ומתנות לאביונים". והיינו שלא היתה המתנה חשובה בעיניו [וס"ל דמשלוח מנות בעינין שיהא דבר חשוב, וכ"כ הח"א בסי' קכ"ה סל"א. ועיי' בביאור הלכה סי' תרצ"ה, ד"ה חייב לשלוח, שהביא את דברי הח"א, דאם שולח לעשיר דבר פחות — אינו יוצא ידי משלוח מנות. וסיים, דנכון ליהדר בזה לכתחילה], אבל קיימת בנו "ומתנות לאביונים", דסגי כל מתנה בש"פ. וכן גרס התוס' רי"ד, ופירש דשלח לו כך, מפני שהיתה המתנה נראית לו מועטת, כדרך העניים. [והר"ן כתב, דמשלוח מנות הוא לחבירו עשיר,

ולהכי בעינן שתי מתנות לאדם אחד, שהם שיעור חשוב, אבל מתנות לעניים — די במתנה אחת, שגם זה חשוב לגבייהו].

ובירושלמי גרסינן הכי: "רבי יודן נשייא שלח לרבי הושעיה חדא עטם וחד לגין דחמר. שלח ואמר ליה: קיימת בנו ומתנות לאביונים! חזר ושלח ליה חד עוגל וחד גרב דחמר. שלח ואמר ליה: קיימת בנו ומשלח מנות איש לרעהו". וכך גרס רבינו חננאל הכא.

ולכאורה, האי דאמר ליה מתחילה שקיים בו ומתנות לאביונים, ולא קיים בו משלוח מנות, היינו משום דס"ל להירושלמי דמשקה אינו בכלל מנה, וא"כ שלח לו רק מנה אחת. ולכן אח"כ הוסיף לו עוד מנה, ואז שלח לו שקיים בו משלוח מנות. וזה דלא כהט"ז שהובא לעיל.

ובאמת הכי איתא בהגהות שכר שכיר על המעשה רב [סי' רמ"ט]. שהביא את דברי הט"ז דלעיל, וכתב, דזהו רק לגירסת הבבלי שלפנינו, אבל לגירסת הירושלמי משמע, דמשקה אינו בכלל מנה.

עוד משמע מהירושלמי, דמשלוח מנות א"צ שישלח דווקא בבת אחת את שתי המנות, ואפשר לצאת גם אם שולח את המנות בזה אחר זה. אמנם החיד"א [בככר לאדן] כתב, שיש לשלוח בבת אחת. ובחוג הארץ למהר"י אלגאזי נסתפק בזה.

244. הפורת יוסף הקשה, היאך שלח בידו, הא אביי כהן היה, כדאיתא במס' חולין [קל"ג ע"א], והרי אסור להשתמש בכהן [דבירושלמי איתא, דהמשתמש בכהן — מעל!]

אמר ליה אבוי לרבה: השתא, משקיבל משלוח זה, אמר [יאמר] מרי עלך האי פתגמא: אי הקלאה מלבא ליהוי, אם בן הכפר ייעשה מלך, דיקולא — הסל שהיה רגיל להוליך על ראשו כדי להאכיל את בהמתו כשהיה בן כפר, גם עתה שנעשה מלך — מצואריה לא נחית.

כך אתה, הגם שנעשית מלך וראש בפומפדיתא, אינך שולח למרי — אלא דברים המצויים לכל.

הדר שדר ליה איהו [מרי] לרבה 245 מלא טסקא דזנגבילא, ומלא כסא דפלפלתא אריכא 246.

אמר אבוי: השתא אמר מר [אבוי]: אנא

שדרי ליה חוליא [מתוק], ואיהו שדר לי חורפא [חריף] 247.

אמר אבוי: כי נפקי [כשיצאתי] מבי מר [רבה] לילך לבית מרי, הוה שבענא [הייתי שבע].

כי מטאי [כשהגעתי] לחתב, לבית מרי, קריבו לי שיתין צעי 248 [הגישו לי ששים קערות] דשיתין מיני קדירה, ואכלי בהו שיתין פלוגי [חתיכות]. ובישולא בתרייתא [התבשיל האחרון שהגישו לי] — הווי קרו ליה: "צלי קדר".

ואחר כל זאת, עוד בעאי למיכס צעא אבתרה 249 [והייתי חפץ לכוס גם הקערה אחריו] 250.

ותירץ, דשמא משום דרבה ג"כ היה כהן [כדאייתא במס' ר"ה י"ח ע"א] — שרי. ועיי' בבה"ל [סי' קכ"ח ד"ה אסור להשתמש], שכתב דכהן בכהן — אפשר שמתור להשתמש. עוד תירץ, דרב עם תלמידו — שאני.

245. כתב השפת אמת, דמכאן יש להוכיח שהסדר הוא שהגדול שולח קודם לקטן. והטעם, דלא לחשביה הקטן לגדול כמו רעהו [כדכתיב: "ומשלח מנות איש לרעהו"]. ורק כשהקדים הגדול ושולח לו, וחשבו "רעהו", הדר שדר ליה איהו.

ובספר דרכי הים [דרוש א' לפרשת זכור], הביא בשם מהר"ש אלגאזי, דאף כי מתורת דרך ארץ שהקטן שולח תחילה לגדול, כאן תקנו כדי שיהיה שמחה יותר, שישלח הגדול תחילה. כי לשון "איש" הוא — חשוב, כדי שיהיה שמח הקטן.

ולפ"ז ביאר מהר"ש אלגאזי הא דלעיל, דשלח לו רבי אושעיא: קיימת בנו רבינו משלוח מנות. דנתכוון לומר, דאתה — רבינו, ואני —

קטן, וקיימת משלוח מנות כדין.

246. כתב מלא הרועים, דשלח לו דברים אלו, משום דמעלו לכולי גופא. כדאמרינן במס' פסחים [מ"ב ע"ב]: "כל מילי דמעלי להאי — קשה להאי. בר מזנגבילא רטיכא ופלפלי אריכתא, דמעלי לכולא גופא.

247. פירש המהרש"א, דשלח לו בדרך בדיחותא. דרבה שלח בכלים גדולים, כשמו [רבה — גדול]. ומרי שלח דברים מרים וחריפים כשמו [מרי — מר].

248. כתב הרש"ש, דנראה דהך "שיתין" — לאו דווקא הוא. כדאייתא בתוס' בב"מ [ק"ז ע"ב ד"ה שיתין], דדרך למנקט בכל מקום שיתין.

249. החת"ס פירש דהאי "שיתין צעי" — קאי אשיתין מסכתות הש"ס. וקאמר אבוי: הגם שלמדתי הרבה בבית רבה, כשבאתי לבית מרי, הנאני מדבריו עד שיכולתי ללמוד עוד פעם את הש"ס.

250. כתב מהרש"א בדרך בדיחותא, דאפשר שהיו עושין הקערה מדבר הנאכל, ולהכי שיך

אמר אביי: היינו דאמרי אינשי: כפין [רעב] עניא — ולא ידע! 251 כך אני, הייתי סבור שאני שבע, ובאמת הייתי רעב.

אי נמי, היינו הך מילתא דאמרי אינשי: רווחא לבסימא — שביח. כלומר, תמיד מצוי מקום במעיים לדבר מתוק 252.

אביי בר אבין ורבי חנינא בר אבין, הוו

מחלפי סעודתייהו דפורים להרדי. שזה היה סועד אצל זה בשנה זו, ובשנה האחרת היו מחליפין 253.

אמר רבא: מיחייב איניש לבסומי [להשתכר ביי 254] בפוריא, עד דלא ידע להבחין בין ארור המון — לברוך מרדכי 255.

רבה ורבי זירא עבדו סעודת פורים בהדי

לאכלן.

251. כלומר, העני, רגיל להיות רעב, ולכן אינו יודע בעצמו כמה היה יכול לאכול לשבעו. שפתי חכמים.

252. רש"י במסכת עירובין [פ"ב ע"ב] כתב: "כלומר: המעיים מתרווחין לפנות מקום לדבר המתוק".

253. כך פירש"י. והקשה הב"י [סי' תרצ"ה], א"כ, הרי לא היו מקיימין בזה מצות משלוח מנות, ומאי אתא הש"ס לאשמועיןן בהא דהוו מחלפי סעודתייהו?

ותירץ הב"ח, דס"ל לרש"י דכיון דטעם משלוח מנות הוא כדי שיהא שש ושמח עם אוהביו, ולהשכין אהבה ואחזה שלום ורעות, ה"ה אם סועדין יחד בשמחה ורעות, ונפטרין עיי"ז מחיוב משלוח מנות. ולפ"ז אין צריך לפרש שהיו עניים, דה"ה בעשירים [והא דנקט שבשנה אחרת היו מחליפין — לאו בדווקא הוא, אלא שכך היה המעשה].

ובדרכי משה שם כתב, דאפשר דהיא גופא אתא לאשמועיןן, דאין צריך דווקא לשלוח מנות, אלא יוצא גם אם חבירו אוכל אצלו. עיי"ש.

ובחידושי אנשי שם כתב, דבאמת היו משלחין מנות בלא"ה, ואתא הש"ס לאשמועיןן דעבדי הכי, כדי להרבות שמחה וריעות, שלא

יהא כל אחד שמח בביתו לבדו. וכתב דמזה נשתרכב המנהג שהולכין בחבורות מרעין מבית לבית ואוכלין ושותין. [ובאמת הכי איתא כבר ברש"י, על הפסוק "משפחה ומשפחה": "מתאספין יחד ואוכלין ושותין יחד".]

וראשונים אחרים [הר"ן והנמו"י. וכ"כ הרמב"ם בפ"ב מהל' מגילה הלט"ו] פירשו, שאביי ורבי חנינא בר אבין היו עניים, ולא היה להם כדי לשלוח לחבירו ולהשאיר גם לעצמו, ולהכי היו שולחין כל סעודתן זה לזה, כדי שיוכלו לאכול סעודת פורים, ולקיים מצות משלוח מנות.

254. והיינו משום דכתיב: "ימי משתה ושמחה", והרי "יין ישמח לבב אנוש". ועוד, שהרי מצינו שניסי הפורים באו על ידי משתאות היין. אבודרהם. וכן הוא בשו"ת מהר"ם מרוטנברג [סי' רע"ב]. וכ"כ הבה"ל בתחילת סי' תרצ"ה. עיי"ש.

255. עיי' מהרש"א מה שביאר בזה. והרש"ש כתב דנראה שהיה להם פיוט לפורים עפ"י א"ב, וראשיתו ארור המון וכו', והיינו דחייב לבסומי עד שלא יוכל לומר הפיוט הזה מראשיתו לסופו בלי טעות [וכ"כ בספר טעמי המנהגים בשם אבודרהם]. ועיי' בספר שפתי חיים [ח"ב], שכתב ביאור נפלא בזה ע"ד הגר"א.

וכתב השפת אמת, דנראה, דאין הכוונה שמחוייב להשתכר עד שלא ידע, אלא דכל היום

הדרן. איבסום [נשתכרו], קם רבה — שחטיה 256 לרבי זירא 257 258.

והמהרש"א כתב, דלא שחטו ממש, אלא שהשקהו הרבה יין, עד שחלה ונטה למות [אבל הר"ן המובא דלהלן, למד כפשוטו]. והיעב"ץ כתב, דבאחיות עיניים עבד הכי. אלא דאעפ"כ נתעלף רבה מחמת זה, והוצרך רבה לבקש עליו רחמים. [עוד כתב שם, דשמא עשה כך משום שהיו שמחים מאד, וכתב: "בכל עצב יהיה מותר", לכן עשה רבה כך כדי להעציבם].

ובחתם סופר [עמ"ס גדה כ"ג ע"א] על דברי הגמ': "עד כאן הביא ר' ירמיה לר' זירא לידי גיחוך — ולא גחוך" כתב: "נראה דמשום גדר ערוה נגע ביה, דשחוק וקלות ראש — מרגילין לערוה וכו'. ונראה, דלפי חסידותו של ר' זירא, כל המביאו לידי גיחוך — היה בעיניו כאילו הרגילו לערוה ח"ו.

ואולי לזה כיוונו חז"ל במתק לשונם [הכא]: "רבה ורבי זירא עבדו סעודת פורים וכו', קם רבה שחטיה לרבי זירא וכו'", פירוש, שהביאו לידי גיחוך במשתה היין, והיה דומה בעיני רבי זירא כאילו ח"ו היה משוחטי הילדים וכו' [עפ"י גדה י"ג ע"א]. ויש ליישב גם "בעי רחמי ואחיה", פירוש, בתשובה גמורה על הנ"ל. עיי"ש.

257. כתב הר"ן בשם רבינו אפרים, דמהכא מוכח דנדחה הא דאמרן לעיל "חייב אדם לבסומי וכו'". [ודלא כהר"ף שפסק דחייב לבסומי].

והקשה הפר"ח, א"כ, אמאי לשנה אחרינא אמר ליה: "לא כל שעתא ושעתא מתרחיש ניסא", הא נתבטל כבר הך דחייב לבסומי, וממילא לא יסתכן כבר! ועיי' בתשובת החתם סופר [או"ח סי' קצ"ו] מה שתירץ.

258. כתב בעל מדרש שמואל על הפסוק [ט'

מחוייב לעסוק במשתה, ועד שלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי — עדיין המצוה עליו. לאפוקי כשהגיע לשיעור זה. אבל ודאי דאפילו קודם שהגיע לשיעור זה — יוצא ידי המצוה. והכי נמי איתא בהגהות יד אפרים, שנתפרש לו בחזון לילה, שצריך להיות בשמחה וחדות ה', ולא ישתכר. ד"עד — ולא עד בכלל". וכן כתב בעמק ברכה בשם הגרי"ס. אמנם כתב שם, דמרש"י לא משמע הכי, אלא שהוא שיעור בשתיה, שמחוייב לשתות — עד שישתכר.

וברמ"א [תרצ"ה ס"ב] איתא, די"א דאין צריך להשתכר כ"כ, אלא ישתה יותר מלימודו, ומתוך כך ישן, ולא ידע להבחין בין ארור המן וכו'. והביא המ"ב [ס"ק ה'] בשם הפמ"ג, דכן ראוי לעשות. [ובמג"א שם [סק"ג] הביא אהא דאמרינן "אלא ישתה יותר מלימודו", די"א דהיינו עד שלא ידע לחשב שגימטריא של "ארור המן" ו"ברוך מרדכי" — שוה, ששניהם תק"ב. ועיי' בדרשות חת"ס ח"א דף קצ"ח ע"ב].

ובילקוט הגרשוני כתב על דרך הלצה בשם המגיד מוילנא, היות והעשירים אינם שבעים רצון מימי הפורים, שאין להם מנוחה מן העניים. ולהיפך, העניים שמחים בימי הפורים. כך שהעשירים מקללים את המן, שהוא גרם להם כל העמל הזה. והעניים מברכים את מרדכי, שעל ידו זכו לברכה. וכאשר האדם שותה, נאמר עליו: "ישתה וישכח רישו", כי אז אינו מרגיש אם הוא עני או עשיר. וזהו שאמרו: חייב אדם לבסומי, עד דלא ידע אם הוא עשיר, מכת האומרים: ארור המן, או שהוא עני, מכת האומרים: ברוך מרדכי.

256. כתב המאירי, דהך "שחטיה" — מלשון סחיטה הוא, כלומר שמעכו. והך דלקמן דאחייה רבה, היינו מלשון "ותחלימני והחיניני" [ישעיה ל"ח ט"ז], דהיינו — שריפאו.

למחר, בעי רבה עליה דרבי זירא רחמי —
ואחיה [והחיה] 259.

לשנה הבאה, אמר ליה רבה לרבי זירא: ניתי
מר, ונעביד סעודת פורים בהדי הדדי!

אמר ליה רבי זירא: לא ככל שעתא ושעתא
מתרחיש ניפא, וחושש אני שמא לא ייעשה
לי נס כדאשתקד.

אמר רבא: סעודת פורים שאכלה בלילה,
דהיינו — בליל פורים 260, לא יצא ידי
חובתו.

מאי טעמא?

משום ד"ימי משתה ושמחה" כתיב. משמע
דבעינן לעשות המשתה והשמחה — ביום
דווקא.

רב אשי הוה יתיב קמיה דאמימר בבית
המדרש ביום הפורים. נגה [נתאחר היום]
ולא אתו רבנן לבית המדרש.

אמר ליה אמימר לרב אשי: מאי טעמא לא
אתו רבנן? 261?

אמר ליה רב אשי: דלמא טרידי בסעודת
פורים, ולכן אינם באים.

אמר ליה אמימר: וכי לא הוה אפשר להם
למיכלה לסעודת פורים באורתא [בערב,
מאתמול], ועל ידי כן היו יכולים להיות
פנויים ביום ללמוד?

אמר ליה רב אשי: מי לא שמייע ליה למר הא
דאמר רבא: סעודת פורים שאכלה בלילה —
לא יצא ידי חובתו?!

אמר ליה: וכי באמת אמר רבא הכי?

אמר ליה: אין!

תנא אמימר להא מילתא מיניה דרב אשי —
ארבעין זימנין, ודמי ליה כמאן דמנח
בכיסיה 262 [כמו שמונח בכיסו].

לשוק, וצריכה קידושין שוב או לא. עיי"ש.

260. כתב הריטב"א, דהא דלא יצא ידי סעודת
פורים אם אכלה בלילה שלאחריו — מ"לא
יעבור" נפקא. אבל המאירי כתב, דאיירי
בתרווייהו.

261. במג"א [סי' תרפ"ו סק"ב] הביא דמהרי"ל
לא היה מגיד ההלכות בתענית אסתר, משום
שטרודין לקנות צרכי הפורים. וכתב דהגמ"נ
הוכיח מגמ' דידן, דאפילו ביום הפורים היו
רגילין ללמוד לפני רבם.

ותמה החתם סופר, דדלמא היינו לפי סברתו
של רב אשי, דאפשר למיכל מאורתא, משא"כ
לדידן! עיי"ש.

262. כתב מהר"ץ חיות, דהיינו כדאמרינן

כ"ב]: "כימים אשר נחו בהם היהודים מאיביהם
וגו' לעשות אותם ימי משתה ושמחה", דאפשר
שכיון לומר, דבאמת טבע העולם הוא,
שבאריכות הימים ובהמשך הזמן, ישתכחו
הדברים לפחות באיכותן. ואף אם בשעת הנס
עשו משתה ושמחה כדת וכהלכה, היינו לפי
שהיו הימים עצמם שנחו בהם היהודים
מאויביהם. אבל אח"כ, בכל שנה ושנה, אפשר
שלא יעשו את השמחה כאיכות אותם הימים.
לכן אמר הכתוב: "כימים אשר נחו בהם
היהודים", כלומר, כי בכל שנה ושנה יעשו
משתה ושמחה — כאותם הימים שנחו בהם
היהודים. והראיה לזה מהך דהכא, דעד כדי כך
היה ריבוי שמחה, עד דשחטיה רבה לר' זירא.

259. בבן יהוידע הביא, דהרב פתח עינים נסתפק
בהך עובדא, אי הותרה אשתו של רבי זירא

מתניתין:

ומאי טעמא דתנא קמא, דסבר דרק מלאכת אוכל נפש הותרה ביום טוב?

דאמר קרא בעניינא דיום טוב: "אך אשר יאכל לכל נפש — הוא לבדו יעשה לכם". ודרשינן: דווקא "הוא" — אוכל נפש עצמו — יעשה לכם, ולא מכשיריו!

ורבי יהודה אמר: אמר קרא: "לכם". ודרשינן: לכם — לכל צורכיכם, ואפילו מכשירין.

ומקשינן: ואידך [תנא קמא] נמי, הכתיב "לכם", ומאי דרש ביה?

ומבארין: הוא דרש להאי קרא הכי: "יעשה לכם" — למעוטי אתא. לכם דווקא — ולא לנכריב, לכם דווקא — ולא לכלבים²⁶⁴.

ואידך [רבי יהודה] נמי, הא כתיב "הוא", ומאי דריש מיניה?

ומבארין, דהכי דרש רבי יהודה: דלכאורה קשיא, הא כתיב "הוא" — דמשמע למעט, וכתיב "לכם" — דמשמע לרבווי!

אלא, הכי מוקמינן להו להני קראי:

כאן — האי דכתיב "הוא", דמשמע דווקא

אין חילוק בין יום טוב לשבת לענין איסור והיתר, אלא במלאכת צורך אוכל נפש בלבד²⁶³. שבשבת אסור לעשות מלאכת אוכל נפש, וביום טוב — מותר. [אבל לענין עונשין — איכא בינייהו טובא, דבשבת — עונשו סקילה וכתר, וביום טוב — לאו גרידא].

נמרא:

מדקתני דרק מלאכה לצורך אוכל נפש הותרה ביום טוב, משמע, הא לענין מלאכת מכשירי אוכל נפש, כגון לעשות סכין לצורך אוכל נפש — זה וזה שוין, שבין בשבת ובין ביום טוב — אסור.

אם כן, מתניתין — דלא כרבי יהודה אתיא.

דתניא: אין בין יום טוב לשבת — אלא אוכל נפש בלבד. דבשבת אסור, וביום טוב — שרי. רבי יהודה מתיר לעשות אף מכשירי אוכל נפש ביום טוב.

והשתא מבארין לפלוגתייהו:

263. הקשה רעק"א, לפמ"ש"כ הב"י [בסי' רמ"א] דאין אדם מצווה על שביתת בהמתו ביו"ט, וכן כתב הרמב"ן [הובא בב"י סי' תקכ"ו], דאין ביו"ט איסור שביתת עבדו, אמאי לא חשיב במתניתין הני ג"מ בין שבת ליו"ט?

264. וכתב הריטב"א, דודאי דגם לר"י ס"ל להך דרשה, אלא דסבר דתרת"י ש"מ.

בתענית [ח' ע"א] דר"ל הוה מסדר מתניתיה ארבעים זימני, כנגד ארבעים יום שבהם נתנה תורה. ועיי' במהרש"א שם, שכתב דהיינו טעמא, משום שגם משה סדרן ארבעים יום, ולכל הפחות פעם אחת בכל יום.

וכתב בשם מוהר"ז מוילנא, דהאי דאמר "כמאן דמנח בכיסיה", היינו דאם מונח בכיסו של אדם, שוב עשוי למשמש בו כל שעה, לדעת אם עדיין נמצא שם [כדאמרינן בב"מ כ"א ע"ב].

כגון שהדליק את גדישו של חברו בשבת או ביום הכפורים, זה וזה שוין — ופטור, מפני שאין חיוב תשלומין עם חיוב מיתה.

וילפינן לה, מדכתיב בנוגף אשה הרה ויצאו ילדיה: "ולא יהיה אסון — ענש יענש", שעונשין אותו בממון. משמע, הא אם יהיה אסון, שמתה האשה — לא יענש בממון, שהרי חייב מיתה.

מני מתניתין?

על כרחך, כשיטת רבי נחוניא בן הקנה היא.

דתניא: רבי נחוניא בן הקנה היה עושה את יום הכפורים כשבת — לענין תשלומין. דאמרינן הכי: מה גבי שבת, העושה מלאכה, מתחייב כנפשו, שענוש מיתת בית דין — ופטור מן התשלומין, אם הזיק את חברו בשעת עשיית המלאכה, הוא הדין דאף העושה מלאכה ביום הכפורים, מתחייב כנפשו, שענוש כרת²⁶⁷ — ופטור מן התשלומין.

תנן התם, במסכת מכות: כל חייבי כריתות — שלקו, כגון שהתרו בהם עדים על לאו

אוכל נפש עצמו, ולא מכשירין — במכשירין שאפשר לעשותן מערב יום טוב. כגון סכין שנפגמה מערב יום טוב, והיה יכול לתקנה מבעוד יום. דמכשירין כאלה — אסור לעשות ביום טוב.

כאן — האי דכתיב "לכם", דמשמע דשרי לכל צרכיכם — במכשירין שאי אפשר לעשותן מערב יום טוב, כגון סכין שנפגמה ביום טוב עצמו²⁶⁵.

מתניתין:

אין חילוק בין שבת ליום הכפורים לענין עשית מלאכה, אלא, שזה — שבת — עונש זדונו [חילול שבת שעשה במזיד] ניתן בידי אדם, דהיינו מיתת בית דין, וזה — יום הכפורים — זדונו בכרת שהוא בידי שמים²⁶⁶.

גמרא:

מדקתני דחלוקין רק לענין עונש עשית מלאכה, משמע, הא לענין חיוב תשלומין,

דמדרבנן אסור לעשות מלאכה שהיה אפשר לעשותה מעיו"ט, ולא היה בה הפסד ולא חסרון. אמנם בכלבו [סי' נ"ח] משמע דאסור מה"ת.

266. כתבו הראשונים, דהא דלא נקט במתניתין, שיום הכפורים אסור באכילה ושתייה, משא"כ בשבת, משום דהא לא נצרכא, דזהו עיקרו של יום הכפורים.

267. כך פירש רש"י, שכתב: "דאיסור כרת — כמיתת ב"ד". ותמה הטורי אבן, אם כן, אמאי

265. כתבו תוס' ועוד ראשונים, דמשמע דגבי אוכל נפש עצמו, אין חילוק בין אפשר לעשותו מעיו"ט או לא, דבכל גווני שרי. ותוס' חילקו דדווקא דבר המתקלקל אם עושהו מאתמול — מותר לעשותו ביו"ט. אבל אם עדיף טפי אם עשאו מאתמול — אסור.

אמנם רש"י בביצה [כ"ג ע"ב, ד"ה אין צדין] כתב, דיש חילוק באוכל נפש, בין היכא דאפשר לעשותו ביו"ט לבין היכא דא"א [ועיי' בתוס' שם ג' ע"א, ד"ה גזירה].

והרמב"ם [פ"א מהל' יו"ט הל' ה'] כתב

דחלוקין עליו חבריו. דאיכא למימר דמתניתין הא מני, רבי יצחק היא, דאמר: מלקות בחייבי כריתות — ליכא, ואפילו אם התרו בו. דלאו שניתן לאזהרת כרת — אין לוקין עליו. ולהכי שפיר קתני: שזה — זדונו בידי אדם, וזה — זדונו בהכרת.

דתניא, רבי יצחק אומר: כל חייבי כריתות של עריות, בכלל המקרא ד"ונכרתו כל הנפשות העושות" [הכתוב בפרשת עריות שבאחרי מות] היו. ולמה יצאת כרת באחיות, ונכתבה שוב בפרשת קדושים: "ואיש כי יקח את אחותו וגו' ונכרתו וגו'", והרי נכתב כבר בקרא שענשן בכרת?

אלא, לכך יצאת: לדונה רק בכרת — ולא במלקות, ואפילו אם התרו בה [וממנה למדים לשאר חייבי כריתות].

רב אשי אומר: אפילו אי תימא דמתניתין רבנן היא, דסבירא להו דאיכא מלקות בחייבי כריתות, אפילו הכי ליכא למילף מינה, דחלוקין חבריו על רבי חנניא בן גמליאל.

דאף על פי שאם התרו בו, באמת ילקה ויפטר מכרת, עדיין, זה, שבת, עיקר עונש

שעונשו כרת, ולקו — נפטרו מידי כריתתן, ושוב אין בית דין של מעלה נפרעין מהן. שנאמר: "ונקלה אחיך לעיניך", ודרשינן: כיון שלקה, הרי הוא נקי מעבירה זו — כאחיק²⁶⁸. דברי רבי חנניה בן גמליאל.

אמר רבי יוחנן: חלוקין עליו חבריו — על רבי חנניה בן גמליאל, וסבירא להו דאף על פי שלקה — חייב כרת. ולא פירש רבי יוחנן מי הם אותם שנחלקו עליו, והיכא פליגי.

אמר רבא, אמרי בי רב: תנינא להא מילתא דחלוקין עליו חבריו — במתניתין דידן.

דתנן: אין בין יום הכפורים לשבת, אלא, שזה זדונו בידי אדם, וזה זדונו בהכרת²⁶⁹.

ואם איתא להאי דינא, דכשלקו — נפטרו מידי כריתתן, הא אידי ואידי בידי אדם היא, שהרי גם ביום הכפורים לוקין, ואינם בכרת?

על כרחך, דפליג תנא דמתניתין — אדרבי חנניה בן גמליאל, וסבר, דחייבי כריתות שלקו — אין נפטרין מידי כריתתן.

אמר רב נחמן: ליכא ראייה ממתניתין

אבל הרש"ש הוכיח דהבבלי פליג אירושלמי.

268. דליכא לאוקמי קרא בסתם חייבי מלקיות, דהא פשיטא שלאחר שלקה — הרי הוא כאחיק, שהרי נתכפר! על כרחך דמיירי קרא בחייבי כריתות, וקמ"ל דכיון שלקה, הרי הוא כאחיק — ונפטר מידי הכריתות. טורי אבן.

269. כתב המלאכת שלמה, ד"הכרת" — היינו מלשון "הכרת תכרת הנפש וגו'". ואינו שם דבר.

נקט רבי נחוניא: "היה עושה את יוהכ"פ כשבת", הוה ליה למימר: "היה עושה חייבי כריתות כחייבי מיתות ב"ד".

ובקונטרס אחרון הביא, דבירושלמי איתא להדיא, דדווקא ביוהכ"פ מיירי ר' נחוניא. ופליג עליה ר"ש בן מנסיא, ואמר: מחוייבי כריתות כמחוייבי מיתות ב"ד. מה נפק מן ביניהון? ר' אחא וכו' נערה נדה ביניהון. ר' מנא אומר אף אחות אשתו ביניהון. והחילוק, דבאלו יש היתר לאיסורן. חזינן דר' נחוניא ביוהכ"פ דווקא מיירי.

בהם אוכל נפש הותרו למודר מאכל, משמע, **הא לענין כלים שעושין בהן אוכל נפש** — זה וזה שוין, ואסור אף במודר מאכל, ואפילו שאין משכירין כיוצא בהן, כיון שהם כלי אוכל נפש.

שנינו במשנתנו: **דריסת הרגל** [אסורה למודר הנאה].

ומקשינן: **הא לא קפדי אינשי**²⁷¹ אדריסת הרגל, ואם כן, אמאי אסור?²⁷²

אמר רבא: הא מתניתין מני — רבי אליעזר היא, **דאמר: ויתור** — דבר שמוותרין ואין מקפדין עליו — **אסור במודר הנאה**.

מתניתין:

אין בין נדרים [כגון האומר: "הרי עלי עולה", ואחר כך הפריש בהמה לנדרון לנדבות] **כגון האומר על בהמה:** "הרי זו עולה", **אלא, שהנדרים — חייב באחריותן, ונדבות — אינו חייב באחריותן** [כמבואר לקמן בגמרא]²⁷³.

זדונו בידי אדם, ואילו זה, יום הכפורים, עיקר זדונו בהיכרת, אם לא התרו בו. אבל באמת אם התרו בו — איכא למימר דיהיה חייב מלקות, ויפטר מכרת.

מתניתין:

אין חילוק בין דיני המודר הנאה מחבירו — למודר ממנו מאכל²⁷⁰, **אלא דריסת הרגל**. שהמודר הנאה — אסור אפילו בדריסת הרגל בבית חבירו, ואילו המודר ממנו מאכל — מותר, שהרי אין זה הנאת מאכל.

וכן, איכא ביניהו כלים שאין עושין בהן אוכל נפש. שהמודר הנאה — אסור לשאלן ממנו, והמודר מאכל — מותר [ודווקא במקום שאין משכירין כלים כיוצא בהן, אבל אם משכירין, אסור גם במודר מאכל. שהרי אם לא היה משאילו — היה נחסר ממון, ואותו ממון ראוי לקנות בו מאכל].

גמרא:

מדתנן במתניתין, דדווקא כלים שאין עושין

ופירש הטורי אבן, דמילי דלא קפדי אינשי, אין דעת הנודר לאסור עליו. עיי"ש.

272. פריך רק על דריסת הרגל, ולא על שאלת כלים, לפי שבשאלה — צריך דעת בעה"ב, ואף דלא קפדי — אסור, דסוף סוף יש בלקיחתן משום גזל. משא"כ דריסת הרגל, שאין בה דיני ממון. שפת אמת.

273. שאלו את הגרי"ז, הלא אין אלו חילוקי דינים ביניהם, אלא, דהגדרת חיוב נדר היא — שחל על הבעלים, וגדר חיוב נדבה הוא, דחל על

270. ובגמ' בנדרים [ל"ג ע"א] מוקמי לה רשב"ל, דמייירי דאמר: "הנאה המביאה לידי מאכלך — עלי". אבל אם נדר ממנו רק מאכל, אינו אסור אלא במאכל.

271. כתב הטורי אבן, דמתוך פירוש הר"ן בנדרים משמע, דקושית הגמ', דכיון דלא קפדי אינשי, אין זה נחשב שנהנה מחבירו. והקשה, הא בדיני איסורי הנאה, גם בכה"ג אסור! כדאיתא בע"ז [מ"ח ע"ב] גבי אשירה, דלא ישב בצילה ולא יעבור תחתיה, והא לא קפדי אינשי אהך מילתא?